

SAVOD O'RGATISHDA BOLALARNING NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

*Jizzax viloyati Arnasoy tumani
Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli
7-umum ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Xasanova Nargiza Rustambayevna*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida savod o'rgatish davrida o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari yoritiladi. Nutq madaniyatini rivojlantirishda o'qituvchining roli, samarali metod va usullar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda didaktik tamoyillar tahlil qilinadi. Savod o'rgatish jarayonida og'zaki va yozma nutqni rivojlantirishning ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: savod o'rgatish, nutq madaniyati, boshlang'ich ta'lim, pedagogik asoslar, og'zaki nutq, yozma nutq, kommunikativ kompetensiya, ta'lim samaradorligi.

Аннотация. В данной статье освещаются педагогические основы формирования речевой культуры учащихся в период обучения грамоте в начальном образовании. Анализируются роль учителя в развитии речевой культуры, эффективные методы и приёмы, современные педагогические технологии и дидактические принципы. Раскрывается значение развития устной и письменной речи в процессе обучения грамоте.

Ключевые слова. обучение грамоте, речевая культура, начальное образование, педагогические основы, устная речь, письменная речь, коммуникативная компетенция, эффективность обучения.

Annotation. This article highlights the pedagogical foundations of developing students' speech culture during the literacy period in primary education. It analyzes the role of the teacher in developing speech culture, effective methods and techniques, modern pedagogical technologies, and didactic principles. The importance of developing oral and written speech in the literacy learning process is also revealed.

Keywords. literacy teaching, speech culture, primary education, pedagogical foundations, oral speech, written speech, communicative competence, learning effectiveness.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, savod o'rgatish davri bolalarda og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish, fikrni to'g'ri va

ravon ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim bosqichdir. Nutq madaniyati o'quvchining shaxs sifatida shakllanishi, uning muloqot madaniyati va tafakkurini rivojlantirishda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

Savod o'rgatish jarayonida har bir harf, tovush va so'z ustida ishlash orqali o'quvchilarda nafaqat o'qish va yozish malakasi, balki nutqni to'g'ri talaffuz qilish, fikrni izchil bayon etish va nutq odobiga amal qilish ko'nikmalari ham shakllanadi.

Asosiy qism

Nutq madaniyatini shakllantirishning pedagogik ahamiyati

Nutq madaniyati bu o'quvchining o'z fikrini aniq, ravon, mazmunli va adabiy til me'yorlariga muvofiq ifodalash qobiliyatidir. Savod o'rgatish davrida nutq madaniyatini shakllantirish quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- to'g'ri talaffuz va diksiya;
- so'z boyligini oshirish;
- gap tuzish va fikrni izchil bayon qilish;
- tinglash va muloqot madaniyatini rivojlantirish;
- yozma nutqni shakllantirish.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq madaniyatini shakllantirish ularning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishiga zamin yaratadi.

Savod o'rgatish jarayonida nutqni rivojlantirish metodlari

Savod o'rgatish jarayonida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish uchun quyidagi metod va usullar samarali hisoblanadi:

1. **Suhbat metodi.** Dars jarayonida o'quvchilar bilan savol-javoblar tashkil etish, rasmlar asosida suhbat o'tkazish, matn yuzasidan fikr bildirish nutqni rivojlantiradi.

2. **Ko'rgazmalilik metodi.** Rasmlar, kartochkalar, didaktik o'yinlar orqali o'quvchilarning so'z boyligi kengayadi va nutqi ravonlashadi.

3. **Rolli o'yinlar.** Turli vaziyatli o'yinlar orqali o'quvchilar muloqotga kirishadi, nutq odobini o'rganadi va o'z fikrini erkin ifodalashga odatlanadi.

4. **Matn ustida ishlash.** Matnni o'qish, qayta hikoya qilish, savollarga javob berish va matn asosida gaplar tuzish nutq madaniyatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

5. **Yozma mashqlar.** Harflar, so'zlar va gaplar yozish, diktantlar, kichik hikoyalar tuzish orqali yozma nutq rivojlanadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar nutq madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia vositalari o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi va nutq faolligini kuchaytiradi.

Masalan:

- Aqliy hujum usuli orqali o'quvchilar erkin fikr bildiradi;
- Klaster metodi so'z boyligini oshiradi;
- Insert metodi matnni tushunish va fikrni ifodalashga yordam beradi;
- Multimediali taqdimotlar orqali so'z va gaplarni oson o'zlashtirish mumkin.

O'qituvchining roli

Savod o'rgatish jarayonida o'qituvchi o'quvchilar nutqini rivojlantirishda yetakchi rol o'ynaydi. O'qituvchi:

- o'quvchilarga to'g'ri talaffuz namunasini ko'rsatishi;
- nutqiy xatolarni muloyimlik bilan tuzatishi;
- o'quvchilarni erkin fikr bildirishga undashi;
- darsda nutqiy muhit yaratishi;
- individual yondashuvni qo'llashi zarur.

Xulosa

Savod o'rgatish jarayonida bolalarning nutq madaniyatini shakllantirish boshlang'ich ta'limning eng muhim vazifalaridan biridir. Nutq madaniyati rivojlangan o'quvchi fikrini aniq, ravon va madaniyatli ifodalay oladi, muloqotga erkin kirishadi va ta'lim jarayonida faol ishtirok etadi.

Pedagogik jihatdan to'g'ri tashkil etilgan savod o'rgatish darslari, zamonaviy metodlar va o'qituvchining mahorati o'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun savod o'rgatish jarayonida nutqni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlarni muntazam tashkil etish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Toshkent, 2021.
2. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. Toshkent, 2022.
3. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2023.